

Róbert Chovanculiak

SLOVENSKÉ ŠKOLSTVO VYHRALO JACKPOT

INESS, Bratislava, 2020

Fotografia na obálke: Pixabay

Obsah

Úvod	3
Ide na vzdelávanie dosť peňazí?	4
Aké by mali byť platy učiteľov?	6
Mzdy učiteľov rýchlo rástli poslednú dekádu	6
Ako lepšie porovnať mzdy učiteľov?	6
Skutočné problémy miezd učiteľov a ich riešenia	8
Záver	12
Zdroje	13
O autorovi	14

Úvod

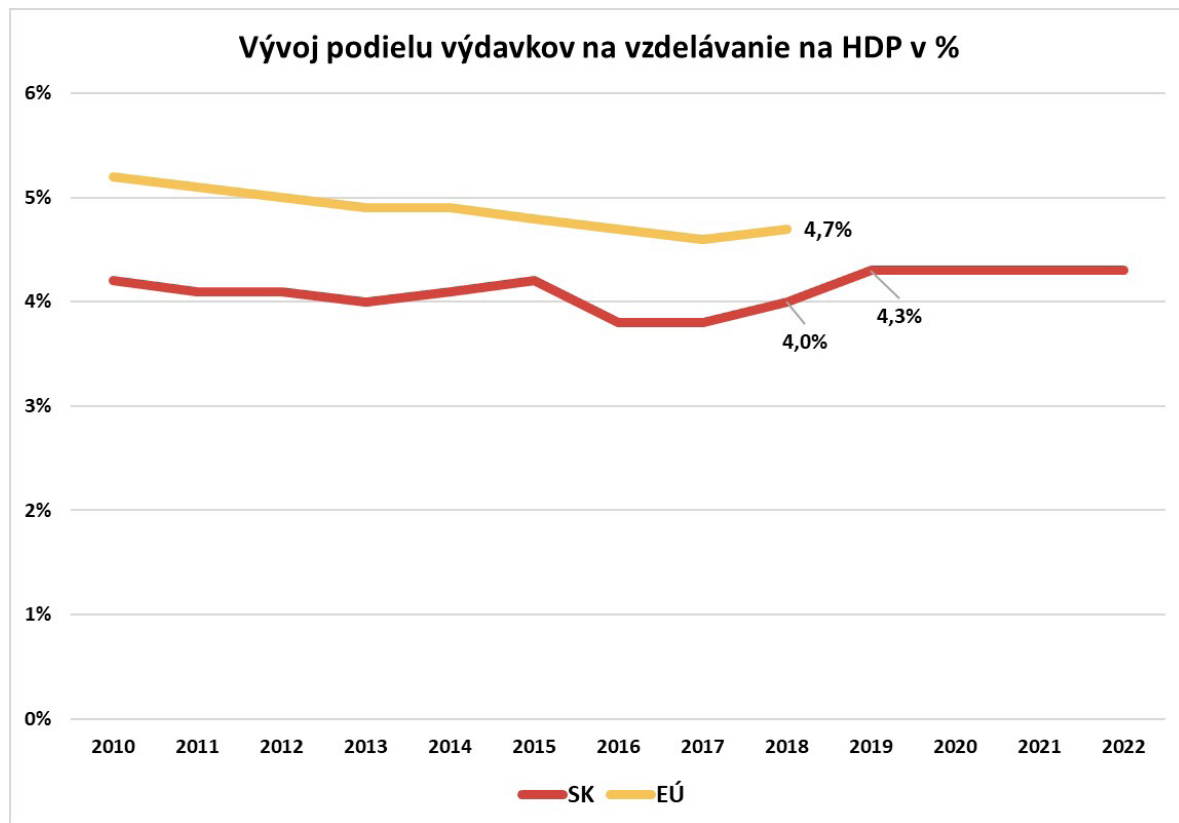
Podľa **Národného integrovaného reformného plánu** z októbra 2020 **patrí školstvo k najväčším finančným výhercom**. Plán predpokladá, že v najbližších rokoch sa spotrebujú 2 miliardy eur na zateplovanie a renovovanie budov, vybavenie tried a učební a výstavbu nových škôlok. Taktiež majú vzrásť mzdové ročné výdavky na zamestnancov o viac ako 500 mil. eur. To sú pre bežného občana ťažko predstaviteľné sumy. Len nárast mzdových výdavkov je v takej výške, ako keby sme chceli financovať stredné školstvo druhýkrát.

Toto skokové zvyšovanie výdavkov v školstve je výsledkom dlhoročnej argumentácie, podľa ktorej výrazne a dlhodobo chýbajú zdroje v slovenskom vzdelávaní. Táto argumentácia sa opiera hlavne o dve medzinárodné porovnania: podiel celkových výdavkov na školstvo na HDP a podiel miezd učiteľov na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí.

V nasledujúcich dvoch častiach sa podrobnejšie pozrieme na tieto dve medzinárodné porovnania a ukážeme, že prezentujú prinajmenšom skreslený pohľad na finančnú situáciu v slovenskom školstve. A tým aj vychýlili debatu o hľadaní skutočných dôvodov nedostatočných výsledkov vo vzdelávaní detí. **Následkom toho je, že okrem vysokých súm nenájdeme v reformnom pláne prísľub významnejšej reformy vzdelávania.**

Ide na vzdelávanie dosť peňazí?

Na Slovensku dlhodobo tvoria celkové výdavky na vzdelávanie približne 4 % HDP. Priemer krajín OECD a EÚ sa pritom pohybuje na úrovniach okolo 5 %. Na tento rozdiel sa zvykne poukazovať ako na dôkaz podfinancovaného slovenského školstva. V posledných rokoch tento argument však stráca na váhe. V roku 2019 dosiahol podiel výdavkov na HDP približne 4,3 %. Priemer krajín EÚ zároveň mierne poklesol na úroveň 4,7 %.¹

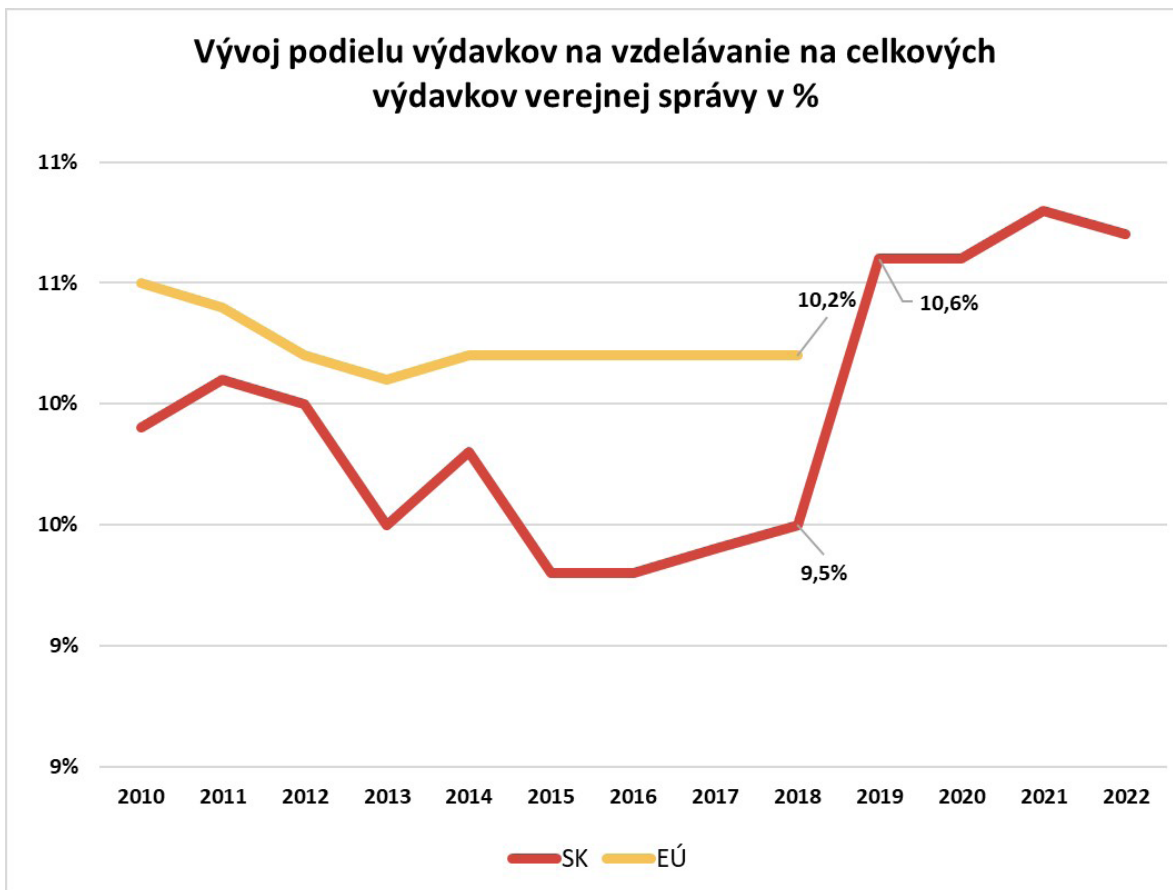
Zdroj: Eurostat, NRVŠ 2020-2022

Ak rozpočítame plánované jednorazové zvýšenie výdavkov o 2 mld. eur na 4 roky a pripočítame plánované zvýšenie ročných nákladov na mzdy, dostaneme celkové zvýšenie výdavkov v najbližších rokoch o približne 1 mld. ročne. To znamená zvýšenie podielu výdavkov na vzdelávanie na HDP o viac ako jeden percentuálny bod. Tým by sme sa počas najbližších 4 rokov dostali výrazne nad priemer krajín EÚ alebo OECD.

Porovnanie cez prizmu HDP je problematické. HDP má v rôznych krajinách rôznu štruktúru a to slovenské je špecifické vysokou úrovňou exportu a tým, že veľkú časť pridanej hodnoty u nás tvoria veľké zahraničné spoločnosti s vysokou kapitálovou, ale nízkou pracovnou náročnosťou. HDP preto nie je tým najlepším menovateľom, keď chcete porovnať, koľko verejný sektor dáva na vzdelávanie. Oveľa výpovednejšie je pozrieť sa na to, akú časť verejných zdrojov politici presúvajú do vzdelávania. Inak povedané, akou prioritou je vzdelávanie vo výdavkoch štátu.

Takéto porovnanie so zahraničím ukazuje trochu iný obrázok. Slovenský podiel výdavkov na vzdelávanie na celkových výdavkoch verejnej správy (9,3 % - 10 %) bol posledné roky mierne pod úrovňou krajín EÚ (10,2 % - 10,5 %). **Avšak za minulý a tento rok sa dostane vysoko nad priemernú úroveň EÚ.** Dôvodom je, že v tomto čase sa zvyšovali platy učiteľov skokovo, a to dvakrát o 10 %. Ak k tomuto rastu pripočítame aj zvýšené výdavky na investície a mzdy z reformného plánu, dostaneme sa niekde nad úroveň 12 %.

Zdroj: Eurostat, NRVS 2020-2022

Pohľad na celkové výdavky v školstve a ich vývoj v čase nedáva dostatočný obraz o tom, ako rýchlo rástli finančné zdroje vo vzdelávaní. Rast výdavkov je potrebné dať do pomeru k rastu, resp. poklesu výstupu vzdelávania. Ak aj abstrahujeme od vývoja v kvalite, je potrebné minimálne zobrať do úvahy kvantitatívny výstup vo forme počtu žiakov a študentov.

Medzi rokmi 2010 a 2020 vzrástli normatívne výdavky na jedného žiaka v regionálnom školstve skoro dvojnásobne z 1732 eur na 3020 eur (priemerná mzda vzrástla v rovnakom období o 45,6 %). Vo vysokom školstve bol tento nárast ešte rýchlejší. Tu sa v priebehu siedmich rokov viac ako zdvojnásobili. **Od roku 2013 do roku 2020 vzrástli výdavky na jedného študenta VŠ z 2 791 eur na 5 875 eur.** Tento rýchly nárast potvrdzujú aj OECD štatistiky v publikácii *Education at a Glance*², kde sa Slovensko každý rok vyskytuje na prvých priečkach v ukazovateli rastu výdavkov na vzdelávanie a v poklese počtu študentov.

Z tohto pohľadu predstavuje reformný plán len ďalšie predĺženie a ešte väčšie zrýchlenie rastu výdavkov, bez presvedčivého plánu, prečo by malo mať toto zvyšovanie v nasledujúcich rokoch iný výsledok, než tomu bolo doposiaľ.

Aké by mali byť platy učiteľov?

Školstvo je súčasťou verejného sektora financovaného cez dane, a preto v ňom neexistuje prirodzená cenotvorba a miera odmeňovania, formovaná dopytom a ponukou. Namiesto toho sú mzdy určované rovnakým spôsobom, akým boli určované všetky mzdy v socializme pred rokom '89: administratívne a pomocou tabuliek. Takéto rozhodovanie nie je vystavené slepej spätnej väzbe v podobe ochoty zákazníkov platiť, a teda je otázkou osobných preferencií o (ne)dostatočnosti odmeňovania. Odborníci vtedy strácajú pôdu pod nohami a chytajú sa jedinej slamky. Z medzinárodných porovnaní sa snažia odvodzovať „primeranú úroveň“ miezd - v tomto prípade miezd učiteľov. Ak aj pripustíme takýto zjednodušený pohľad na určenie správnych miezd, medzinárodné porovnania bývajú skreslené mnohými metodologickými a štatistickými nedostatkami.

Spomínaná publikácia *Education at a Glance* porovnáva mzdy učiteľov so mzdami vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Podľa najnovších dát dosiahol na Slovensku podiel miezd učiteľov z prvého stupňa ZŠ na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí 74 %, pričom priemer OECD je 85 %.

Predtým, ako sa na základe jednej štatistiky rozhodneme natrvalo zvýšiť výdavky verejného sektora o stovky miliónov eur ročne, je potrebné detailnejšie preskúmať toto porovnanie. Zároveň je nutné kriticky zhodnotiť, či nepodáva skreslený pohľad na problémy miezd učiteľov na Slovensku.

Mzdy učiteľov poslednú dekádu rýchlo rástli

V prvom rade je potrebné uviesť, že Slovensko pomerne rýchlym tempom posledné dekády dobieha priemer EÚ. Ešte na začiatku druhého tisícročia dosahoval predmetný podiel miezd úrovne mierne nad 50 %. Počas dvoch dekád vzrástol skoro o 20 percentuálnych bodov nad úroveň 70 % v roku 2019. V roku 2020 je možné očakávať ešte ďalší výrazný nárast tohto podielu, keďže tento rok vzrástli mzdy učiteľov o 10 %, zatiaľ čo celkový očakávaný rast miezd sa na Slovensku vplyvom koronakrízy odhaduje na úrovni 2 %.

Tento dlhodobý rast podielu je dobre vidieť aj na rozdielnej dynamike rastu priemernej mzdy a priemernej mzdy učiteľa. Tá prvá vzrástla od roku 2010 do roku 2020 o 45,6 %, a tá druhá o skoro dvojnásobok - o 80,4 %. **Zatiaľ čo v roku 2010 tvorili mzdy učiteľov 98,7 % priemernej mzdy, v tomto roku je odhadované, že mzdy učiteľov budú tvoriť až 123 % priemernej mzdy. V eurovom vyjadrení je tento rok očakávaná priemerná mzda učiteľa okolo 1350 eur.**

Týmto bol, mimochodom, dosiahnutý cieľ Ministra Čaploviča z roku 2012, keď štrajkujúcim učiteľom sľúbil mzdy na úrovni 1,2-násobku priemernej mzdy.³ Tento rýchly rast relatívnych aj absolútnych miezd učiteľov v čase znamená, že ak je atraktivita učiteľského povolania funkciou ich relatívneho ohodnotenia, tak by táto atraktivita mala posledné dve dekády rásť.

Ako lepšie porovnať mzdy učiteľov?

Porovnanie podielu miezd učiteľov na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí sa ako argument na zvýšenie miezd učiteľov nachádza aj v Národnom integrovanom reformnom pláne. Takéto medzinárodné porovnanie, kde je v menovateli mzda vysokoškolsky vzdelaného človeka však vytvára niekoľko štatistických problémov. V každej krajine je iný podiel takýchto ľudí, sú zamestnaní v iných sektoroch a u rôzne veľkých zamestnávateľov. To následne vedie k tomu, že v každej krajine prináša vysokoškolsky titul inú mzdovú prémie. Porovnanie podielu miezd učiteľov na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí je tak veľmi skresľujúce.

V každej krajine je totižto rozdielny podiel ľudí, ktorí majú vysokoškolské vzdelanie, títo ľudia pracujú v rôznych profesiách a v každej krajine je iná mzdová prémie, ktorú vysokoškolský titul na trhu práce prináša. Tieto rozdiely následne výrazne skresľujú debatu o úrovni ohodnotenia učiteľov.

Zoberme si krajiny, ktoré majú relatívne vysoký podiel miezd učiteľov na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Toto sú však často aj krajiny, kde predstavuje vysokoškolský titul relatívne nízku mzdovú prémie. **To inými slovami znamená, že nie je taký rozdiel medzi priemernou mzdou a priemernou mzdou vysokoškolsky vzdelaného človeka.** Následne je aritmeticky jednoducho vysvetliteľné, prečo v týchto krajinách tvoria mzdy učiteľov vysoký podiel na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí.

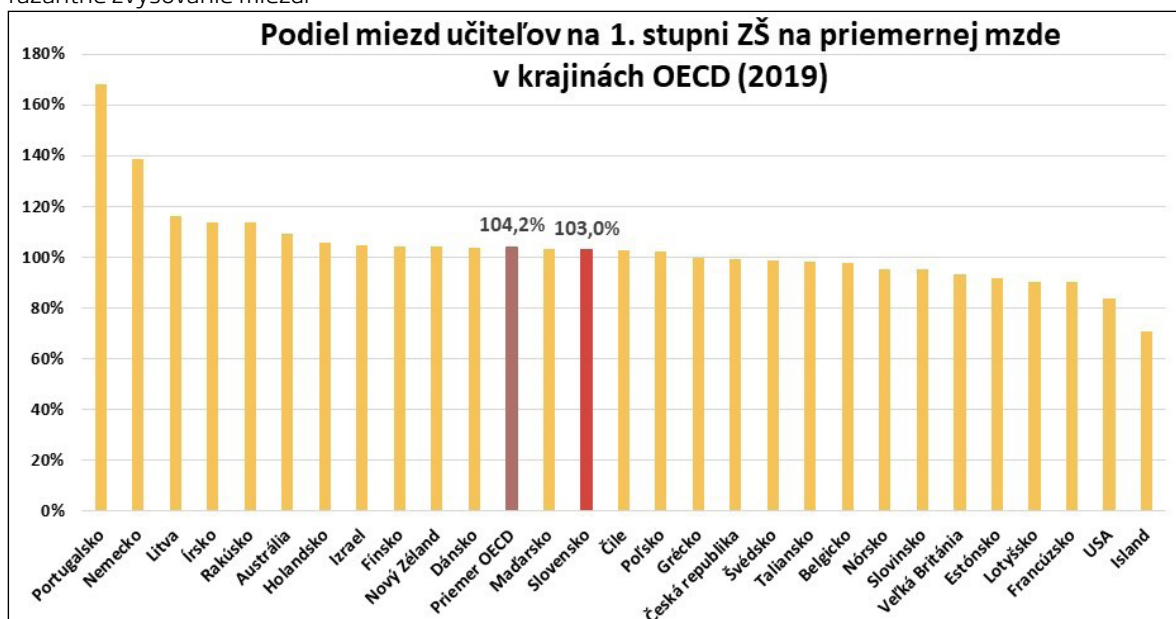
Najlepšie je tento rozdiel vidieť, keď porovnáваме severské krajiny a krajiny V4. Krajiny ako Dánsko, Estónsko, Fínsko či Švédsko majú relatívne nízku mzdovú prémie vysokoškolských titulov na trhu práce. A naopak, majú relatívne vysoký podiel miezd učiteľov na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Presne opačná situácia je v krajinách V4, kde predstavuje vysokoškolský titul stále relatívne vysokú mzdovú prémie a zároveň učelia majú relatívne nízke mzdy v porovnaní s vysokoškolsky vzdelanými ľuďmi.

Porovnanie miezd učiteľov v severských krajinách a krajinách V4			
Podiel miezd učiteľov na 1. stupni ZŠ na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí.		Mzdová prémie vysokoškolského vzdelania	
Dánsko	81%	Dánsko	127%
Estónsko	89%	Estónsko	134%
Fínsko	88%	Fínsko	148%
Švédsko	84%	Švédsko	122%
Česko	66%	Česko	158%
Maďarsko	66%	Maďarsko	180%
Poľsko	75%	Poľsko	153%
Slovensko	74%	Slovensko	156%

Zdroje: OECD, vlastné spracovanie

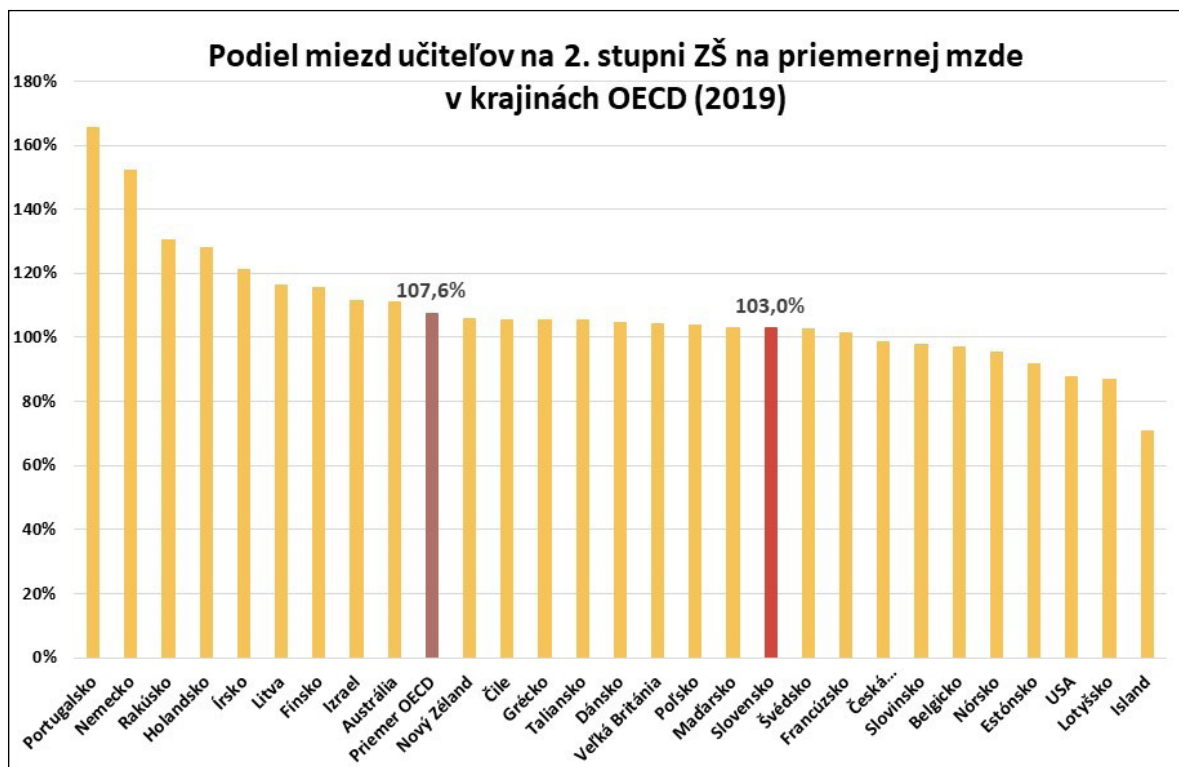
Z týchto dôvodov je správnejšie pre medzinárodné porovnanie porovnávať priemerné mzdy v hospodárstve, s a priemernými mzdami učiteľov. Takéto porovnanie nebude trpieť všetkými vyššie spomínanými metodologickými otáznikmi, bude viac porovnateľné medzi krajinami a nebude skreslené rozdielnymi mzdovými prémiami, ktoré prináša vysokoškolský titul.

Ak sa pozrieme na takéto porovnanie učiteľov na 1. stupni, tak vidíme, že Slovensko je na priemerných úrovniach. **Podobný podiel ako my (103 %) dosahujú krajiny ako Dánsko (103,9 %) či Fínsko (104,2 %).** Na prvom stupni ZŠ neexistuje z pohľadu medzinárodných porovnaní dôvod na nejaké razantné zvyšovanie miezd.

Zdroj: OECD, vlastné prepočty

O niečo väčší rozdiel medzi priemerom OECD a slovenským podielom dostaneme pri porovnaní miezd učiteľov na 2. stupni ZŠ. Tu je priemer EÚ na úrovni 107,6 % a slovenský podiel dosahuje 103 %. Teda na 2. stupni ZŠ existuje potenciálny priestor na dorovnanie priemernej úrovne krajín OECD vo výške 4,6 percentuálneho bodu priemernej mzdy – čo je približne 50 eur. Určite sa však nedá hovoriť o potrebe radikálneho zvýšenia platov.

Zdroj: OECD, vlastné prepočty

Skutočné problémy miezd učiteľov a ich riešenia

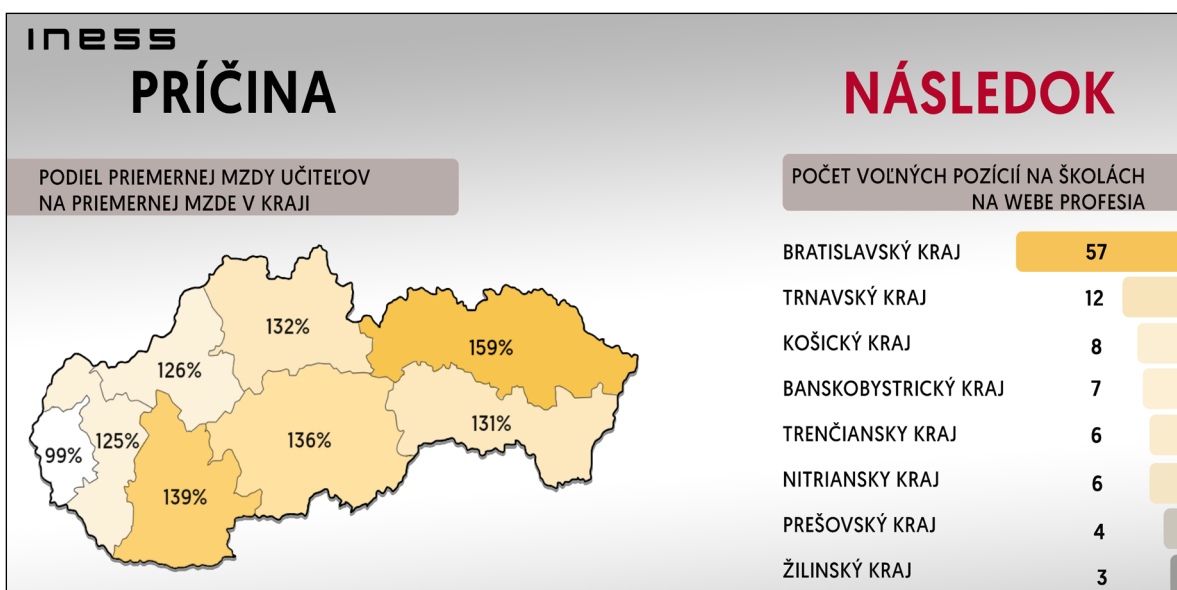
Tieto štatistiky a argumenty však neznamenajú, že v mzdovej politike učiteľov na Slovensku nemáme problémy. Tieto problémy sú však špecifické pre rôzne skupiny a časti vzdelávacieho systému a nedajú sa, a ani by sa nemali, riešiť plošným zvyšovaním platov.

Prvým problémom sú mzdy učiteľov v bohatších okresoch, predovšetkým v bratislavských. Slovensko je krajina s vysokými regionálnymi rozdielmi a tie sa prirodzene prejavujú aj v rozdielnych mzdách. Podľa štúdie NBS sú v chudobnejších regiónoch Slovenska nižšie mzdy o 25 - 35 % v porovnaní s Bratislavou. Tento rozdiel je vidieť aj pri mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Zatiaľ čo priemerná mzda takéhoto človeka v Bratislavskom kraji bola v roku 2018 2 077 eur, napríklad v Prešovskom kraji to bolo 1 272 eur - o výrazných 39 % menej. Avšak pri mzdách učiteľov sú rozdiely medzi kraji minimálne. V Bratislavskom kraji bola priemerná mzda učiteľa v roku 2018 1 264 eur a v Prešovskom 1 229 eur, čo je rozdiel menej ako 3 %. Výsledkom tohto fenoménu je, že v Bratislavskom kraji tvoril podiel miezd učiteľov na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí 61 %, pričom v Prešovskom kraji to bolo až 97 %.

Regionálne porovnanie miezd učiteľov a vysokoškolsky vzdelaných ľudí			
Kraj	Priemerná mesačná mzda vysokoškolsky	Výška priemernej mesačnej mzdy	Podiel mzdy učiteľov na
Bratislavský	2 077 EUR	1 264 EUR	61%
Trnavský	1 543 EUR	1 190 EUR	77%
Trenčiansky	1 512 EUR	1 198 EUR	79%
Nitriansky	1 456 EUR	1 158 EUR	80%
Žilinský	1 459 EUR	1 199 EUR	82%
Banskobystrický	1 400 EUR	1 168 EUR	83%
Prešovský	1 272 EUR	1 229 EUR	97%
Košický	1 499 EUR	1 220 EUR	81%

ŠÚ SR, Štruktúra miezd SR, Analýza NKÚ⁴

Tento rozdiel je ešte vypuklejší, keď porovnáme mzdy učiteľov v jednotlivých krajoch s priemernou mzdou v týchto krajoch. **V Prešovskom kraji majú učelia mzdy vo výške 159 % priemernej mzdy, zatiaľ čo v Bratislavskom kraji nedosahujú ani 100 %.** Výsledkom tohto stavu je, že v Bratislavskom kraji ponúkajú školy na portáli Profesia 57 voľných pracovných miest a v Prešovskom kraji 4.⁵

Zdroj: ŠÚ SR, Štruktúra miezd SR, Analýza NKÚ⁶

Riešením tohto problému je zavedenie regionálneho alebo okresného príplatku pre učiteľov, ktorý bude zohľadňovať tieto rozdielne mzdové úrovne medzi rôznymi časťami SR. Školstvo sa môže inšpirovať napr. policajným zborom, ktorý ponúka príspevok na ubytovanie pre policajtov v Bratislave.

Druhým problémom sú, resp. boli, mzdy začínajúcich učiteľov. Ešte v roku 2015 bola mzda začínajúceho učiteľa na základnej škole 589 eur. Počas posledných dvoch rokov vzrástli mzdy všetkých učiteľov dvakrát o 10 % a v polke minulého roka vzrástla mzda začínajúcich učiteľov o ďalších 9,5 %. **Výsledkom je, že tento rok je mzda začínajúceho učiteľa 915 eur.** Túto mzdu si navyše môže počas adaptačného vzdelávania (prvé dva roky učenia) zvýšiť o ďalších 6 %, čím jeho mzda dosiahne 970 eur. Takýto začínajúci plat absolventa vysokej školy bez skúseností je určite atraktívny na východe Slovenska, ale znovu predstavuje problém predovšetkým v Bratislavskom kraji, ktorý sa dá riešiť príplatkom.

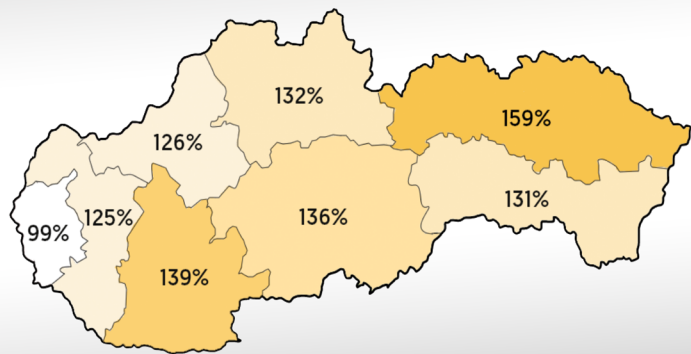
MZDY UČITEĽOV NIE SÚ VŠADE ROVNAKÝ PROBLÉM

INESS

PODIEL PRIEMERNEJ MZDY UČITEĽOV
NA PRIEMERNEJ MZDE V KRAJI

PRÍEMERNÁ MZDA (2019)	PREDAVAČ	UČITEĽ
PREŠOVSKÝ KRAJ	859 €	1357 €
BRATISLAVSKÝ KRAJ	1178 €	1379 €

Zdroj: ŠÚ SR, Štruktúra miezd SR, Analýza NKÚ⁶

Tretím problémom je motivačné odmeňovanie za kvalitu práce učiteľa. Toto je oblasť, kde slovenské školstvo dlhodobo zaostáva. Hlavnými zdrojmi platovej diferenciácie učiteľov bol dlhodobo počet rokov, ktoré odučili za katedrou, počet kreditov, ktoré nazbierali na rôznych školeniach a kurzoch a absolvovanie atestačnej skúšky. Všetky tieto parametre majú pomerne nízku koreláciu s kvalitou vzdelávania, ktorú učelia poskytujú.

Okrem týchto formálnych spôsobov zvyšovania miezd učiteľov existujú v slovenskom školstve aj dva inštitúty motivácie kvalitnej práce: odmeny a osobné príplatky. Tie spolu dlhodobo tvoria v priemere 10 % celkovej mzdy učiteľa.⁷ V reformnom pláne je stanovený cieľ posilniť tieto variabilné zložky, aby tvorili významnejšiu časť mzdy učiteľa.

Ide o krok správnym smerom, ale sám o sebe zďaleka nestačí. Problém motivácií totižto posúva len o jednu úroveň vyššie – na úroveň vedenia školy. Dôležité v takomto systéme bude, aby mal následne aj samotný riaditeľ motiváciu odmeňovať a podporovať tých dobrých učiteľov. A nie napríklad učiteľov, s ktorými je kamarát, alebo má iné subjektívne dôvody ich preferovať. Toto si uvedomujú aj na ministerstve, a preto plánujú implementáciu podporiť „poskytovaním vzdelávacích programov pre vedúcich pracovníkov v oblasti hodnotenia práce učiteľov a pridelovania osobných príplatkov a odmien.“

Problém motivácie sa však nedá riešiť len „doučovaním“. **Na riaditeľov je potrebné vytvoriť externý tlak, aby dbali na kvalitu poskytovaných služieb, a neexistuje lepší tlak ako možnosť zákazníkov povedať „nie, ďakujem“.** Preto je nutné spojiť akékoľvek reformy v školstve s otvorením vzdelávacieho trhu. To znamená: zjednodušiť zakladanie škôl, debyrokratizovať a deregulovať fungovanie škôl a predovšetkým zjednodušiť zánik škôl a prepúšťanie učiteľov.

Realizovať takéto zmeny v rámci kolosu, akým je verejné školstvo, je pomerne náročná úloha. **Preto odporúčame založiť „paralelné školstvo“ vo forme autonómnych škôl, ktoré budú predstavovať útočisko pre aktívnych a šikovných učiteľov a riaditeľov.** Inšpirovať sa môžeme úspešnými zahraničnými príkladmi charterových škôl v USA a Free schools vo Veľkej Británii.⁸

Štvrtým najčastejšie spomínaným problémom slovenského školstva je (ne)kvalita učiteľského zboru. Práve výrazné plošné zvyšovanie miezd sa zvykne označovať ako prostriedok na odstránenie tohto problému. Vyššie mzdy majú do učiteľského zboru prilákať kvalitnejších učiteľov.

Takýto spôsob zvyšovania kvality vzdelávania má však niekoľko problémov. Ide o extrémne drahé opatrenie s neistým pozitívnym dopadom v ďalekej budúcnosti. Toto opatrenie nie je drahé len kvôli priamym finančným nákladom, ale aj kvôli nepriamym. **Ak do školstva dostaneme 50-tisíc super kvalitných ľudí, tak títo ľudia budú chýbať v iných odboroch a sektoroch ekonomiky.**

Čiže medzi vedcami, podnikateľmi, politikmi alebo inovátormi, či zamestnancami v špičkových firmách. Toto je, mimochodom, aj dôvod, prečo v dlhodobom horizonte poklesla kvalita učiteľov (nielen na Slovensku). V minulosti existovalo oveľa menej kariérnych alternatív pre šikovných ľudí. Dnes majú títo ľudia množstvo moderných sektorov a odborov, kde sa môžu uplatniť a to automaticky znižuje kvalitu ľudí, ktorí ostanú pre školstvo.

Otázna je aj samotná veľkosť pozitívneho dopadu, ktorú môžeme očakávať. Kvalita vzdelania detí je daná mnohými faktormi. Od tých genetických, cez kultúrne a spoločenské, až po vplyv rodičov, školy a v neposlednom rade aj učiteľov. Existujú mnohé štúdie, ktoré sa snažia odmerať vplyv jednotlivých faktorov. **Momentálne existuje konsenzus, že vplyv učiteľov na vzdelávacie výsledky žiakov sa pohybuje niekde od 5 % do 20 %.**⁹ Americká štatistická asociácia uzatvára svoj výskum slovami, že „vplyv učiteľov vysvetľuje okolo 1 % až 14 % v rozdieloch výsledkov testovaných žiakov.“¹⁰

Pri hodnotení prínosov plošného zvyšovania platov je taktiež potrebné brať do úvahy, že výrazne vyššími výdavkami si nekupujeme celkový prínos kvalitných učiteľov, ale len zmenu oproti ich súčasným kolegom. Teda hraničné zlepšenie. A toto treba porovnávať s dodatočnými nákladmi vo výške stoviek miliónov eur ročne.

No a nakoniec je potrebné zdôrazniť, že toto hraničné zlepšenie sa odohrá až v budúcnosti, keď dôjde k výmene značnej časti učiteľského zboru a noví žiaci im prejdú lavicami. Čakať na prirodzenú generačnú výmenu by znamenalo dekády. Urýchliť sa tento proces dá tým, že začneme už dnes zo systému selektovať nekvalitných učiteľov a nahrádzať ich kvalitnými. K tomuto procesu však neboli navrhnuté žiadne kroky. Naopak, skôr sa hovorí len o preškolení a doučovaní učiteľov.

Oveľa realistickejší, v kratšom čase dosiahnuteľný a menej nákladný je prístup, v ktorom budeme brať kvalitu učiteľského zboru ako konštantu, a radšej reformujeme organizovanie, riadenie a financovanie školstva tak, aby samotné školy poskytovali učiteľom potrebný tréning, spätnú väzbu a podklady ku kvalitnému učeniu.

Najlepšie príklady zo zahraničia ukazujú, ako siete škôl poskytujú svojim učiteľom plný servis v podobe materiálov, vypracovaného obsahu vyučovania atď. Učiteľia sú následne zodpovední „len“ za jeho sprostredkovanie žiakom, podľa podrobných inštrukcií a neustálej spätnej väzby zo strany vedenia školy. Takto zvládnu vyučovací proces aj priemerní učiteľia, a pritom poskytujú kvalitnú službu svojim zákazníkom – žiakom.¹¹

Záver

Nedostatok financií sa pravidelne umiestňuje na prvom mieste v prehľadoch problémov slovenského školstva. Ako bolo ukázané v prechádzajúcich častiach, oba hlavné argumenty v podobe medzinárodných porovnaní podávajú skreslený pohľad o úrovni financovania v slovenskom školstve.

Hodnotiť a porovnávať (ne)dostatočnosť zdrojov vo vzdelávaní cez spoločného menovateľa HDP nepodáva realistický obraz o prioritách verejného sektora. Pri pohľade na to, koľko zdrojov ide z verejného rozpočtu na vzdelávanie, je zrejmé, že ide o porovnateľnú úroveň s ostatnými krajinami EÚ. V prípade realizácie plánu reforiem, ktorý hovorí o zvýšení výdavkov na školstvo o približne 1 mld. ročne počas najbližších rokov, by sme sa dostali výrazne nad priemer EÚ.

Rovnako skreslený pohľad podáva porovnanie podielu miezd učiteľov na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Problémom je metodika zberu štatistík, celkový podiel vysokoškolsky vzdelaných ľudí v krajine a mzdový bonus, ktorý titul v danej krajine prináša. Výpovednejšiu hodnotu o úrovni odmeňovania učiteľov podáva porovnanie podielu miezd učiteľov na priemerných mzdách v hospodárstve. V takom porovnaní dosahuje Slovensko na 1. stupni ZŠ porovnateľné úrovne ako priemer EÚ a v prípade 2. stupňa zaostávame o 4,6 percentuálneho bodu za rok 2019. Navyše, v roku 2020 môžeme očakávať, že vzhľadom na 10 % rast miezd učiteľov a približne 2 % rast priemerných miezd dobehne tento rozdiel.

Plán zvýšenia platov učiteľov o 15 percentuálnych bodov priemernej mzdy vysokoškolsky vzdelaného človeka je prehnane ambicióznym a vytvoril by výrazné finančné záväzky do budúcnosti. Pritom je veľmi otáznym, do akej miery by toto zvýšenie prispelo k zvýšeniu kvality vzdelávania v strednodobom, ale aj dlhodobom horizonte.

To neznamená, že v súčasnej mzdovej politike učiteľov nie je čo meniť. Najvypuklejší problém je v odmeňovaní učiteľov z bohatých, drahých regiónov, hlavne Bratislavského kraja. A taktiež nedostatočné odmeňovanie, ktoré by motivovalo učiteľov podávať lepšie výkony. Oba tieto problémy je však možné riešiť bez razantného zvýšenia výdavkov na plošné zvyšovanie miezd.

Samotné sústredenie sa na úroveň financií a výšku plošných miezd odvádza pozornosť od ďalších problémov v školstve. Predovšetkým od potreby realizovať výraznejšiu reformu, ktorá by mala šancu ovplyvniť kvalitu vzdelávania. Celý reformný plán je plný parametrických a chirurgických zmien, ktoré zo strednodobého a dlhodobého hľadiska nezmenia smer, ktorým školstvo kráča.

Neprebíha diskusia o reforme spôsobu financovania škôl napríklad v podobe zavedenia vzdelávacích poukazov (voucherov), o vytvorení paralelnej štruktúry škôl, ktorá bude oslobodená od štátneho kurikula a mnohých regulácií, ktoré zväzujú ruky aktívnym a šikovným učiteľom a riaditeľom, o výraznejšej reforme organizovania a manažmentu škôl, ktorá by upravila vzťahy medzi jednotlivými stupňami, t. j. ministerstvom, zriaďovateľmi, riaditeľmi a učiteľmi. V súčasnosti je možnosť rozhodovať a zodpovednosť za tieto rozhodnutia nejasne definovaná a arbitrárne aplikovaná naprieč všetkými týmito stupňami.

Je naivné očakávať veľké pozitívne dopady od malých zmien v školstve, kde všetkých len trochu viac doškolíme, viac zaplatíme a prepíšeme štátne kurikulum; ak sa žiadna škola nezatvorí, nikto nepríde o prácu a všetci ostanú na svojich miestach. Je naivné očakávať veľké zmeny bez kreatívnej deštrukcie.

Zdroje

- 1
Public expenditure on education by education level and programme orientation - as % of GDP: Eurostat, 9. 10. 2020; https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=educ_uae_fine06
Public expenditure on education by education level and programme orientation - as % of GDP - table: Eurostat, 9. 10. 2020; https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uae_fine06/default/table?lang=en
- 2
Education at a Glance 2020: OECD, 8. 9. 2020; <https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/>
- 3
Štrajk učiteľov skončil, odborári chcú pokračovať rokovaniami: Aktuality.sk, 13. 9. 2012; <https://www.aktuality.sk/clanok/214016/strajk-ucitelov-skoncil-odborari-chcu-pokracovat-rokovaniami/>
- 4
Sú učitelia motivovaní k podávaniu kvalitých výkonov? Odmeňovanie pedagogických zamestnancov na základných školách: Najvyšší kontrolný úrad SR, december 2019; <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/1460168/Odme%C5%88ovanie+pedagogick%C3%BDch+zamestnancov+na+z%C3%A1kladn%C3%BDch+%C5%A1kol%C3%A1ch/cea5183f-c389-411a-ac6e-3d0c76d43b6a>
- 5
Ponuky práce - učiteľ: portál profesia.sk, október 2020; <https://www.profesia.sk/praca/ucitel/>
- 6
Sú učitelia motivovaní k podávaniu kvalitých výkonov? Odmeňovanie pedagogických zamestnancov na základných školách: Najvyšší kontrolný úrad SR, december 2019; <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/1460168/Odme%C5%88ovanie+pedagogick%C3%BDch+zamestnancov+na+z%C3%A1kladn%C3%BDch+%C5%A1kol%C3%A1ch/cea5183f-c389-411a-ac6e-3d0c76d43b6a>
- 7
Sú učitelia motivovaní k podávaniu kvalitých výkonov? Odmeňovanie pedagogických zamestnancov na základných školách: Najvyšší kontrolný úrad SR, december 2019; <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/1460168/Odme%C5%88ovanie+pedagogick%C3%BDch+zamestnancov+na+z%C3%A1kladn%C3%BDch+%C5%A1kol%C3%A1ch/cea5183f-c389-411a-ac6e-3d0c76d43b6a>
- 8
CHOVANCULIAK Róbert: Čo potrebuje naše školstvo (teraz, ale aj o dekádu): INESS, 8. 4. 2020; <https://iness.sk/sk/int-22020-co-potrebuje-nase-skolstvo-teraz-ale-aj-o-dekadu>
- 9
GOLDHABER Dan D. - BREWER Domonic J. - ANDERSON Deborah J.: A three-way error components analysis of educational productivity: Education Economics, Dec 1999; 7, 3, str. 199; <https://roundtheinkwell.files.wordpress.com/2011/10/three-way-error-analysis.pdf>
NYE Barbara - KONSTANTOPOULOS Spyros - HEDGES Larry V.: How Large Are Teacher Effects?: Educational Evaluation and Policy Analysis, 2004; 26(3), str. 237-257; <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.3102/01623737026003237?source=mfc&rss=1>
GOLDHABER Dan - LIDDLE Stephanie - THEOBALD Roddy - WALCH Joe: Teacher Effectiveness and the Achievement of Washington Students in Mathematics: Center for Education Data & Research Working Paper 2010-6.0; http://www.cedr.us/papers/working/CEDR%20WP%202010-6_Teacher%20Effectiveness%20in%20WA%20%2812-7-10%29.pdf
HAERTEL Edward H.: Reliability and Validity of Inferences About Teachers Based On Student Test Scores: William H. Angoff Memorial Lecture Series, 2013; https://www.ets.org/s/pdf/23497_Angoff%20Report-web.pdf
- 10
ASA Statement on Using Value-Added Models for Educational Assessment: American Statistical Association, 8. 4. 2014; <https://www.amstat.org/asa/files/pdfs/POL-ASAVAM-Statement.pdf>
- 11
CHOVANCULIAK, Róbert: Reforma škôl - Ako nové prístupy k vzdelávaniu môžu vzniknúť priamo v školách: Konzervatívny denník Postoj, 11. 8. 2020; <https://www.postoj.sk/59483/ako-nove-pristupy-k-vzdelavaniu-mozu-vznikat-priamo-v-skolach>

O autorovi

Róbert Chovanculiak

Ako analytik nastúpil do INESS po predchádzajúcej spolupráci v roku 2015. Pracovné skúsenosti predtým nadobudol aj ako analytik v Národnej agentúre pre rozvoj malého a stredného podnikania. Vo svojom výskume sa venuje fungovaniu verejného sektora, internetovým technológiám a školstvu. Je autorom knihy „Pokrok bez povolenia - Ako zdieľaná ekonomika, crowdfunding a kryptomeny menia svet“.

Vydal: INESS - Inštitút ekonomických a spoločenských analýz
www.iness.sk

Autor: Róbert Chovanculiak

Grafický dizajn: Mona Múza / INESS

Rok vydania: 2020

Kontakt:

Róbert Chovanculiak

robert.chovanculiak@iness.sk

